

filosofie in tot een hulpvak, dat diende tot voorbereiding voor de beoefening der theologische wetenschap.

Descartes maakte de filosofie uit deze omnatuurlijke, de ontwikkeling verhinderende, dienstbaarheid vrij. Hij ontkenste de waarheid en de waarde der religie niet; was zelfs zoo beleefd den godsdienst te stutten met zijn wijsgeerige bewijzen voor het bestaan Gods. Maar de uitkomst was wel terdege een degradatie van den godsdienst in het bewustzijn van de cartesiaansche gemeente. Wanneer de wijsbegeerte ontwaakt zonder de tucht des geloofs, eindigt ze met zich te stellen tegenover het geloof. De vrijgemaakte slavin gaat den haas spelen over het kind der belofte. De klaarwetende rede ziet minachtend neer op het geloof dat „in nevelen rondtast“.

De on-religieuze naturen gaan er ten slotte toe over, met behulp van de filosofie en op grond van hare ontdekkingen, den godsdienst te bestrijden.

Descartes is, onbedoeld, in Nederland de baanbreker geweest van het rationalisme, dat voortdurend vijandelijke aanvallen gedaan heeft op de christelijke kerk. De liberalen, die in de 19de eeuw met hun godsdienstloze school, in naam van verstand en wetenschap, de religie officieel hebben trachten te verbannen uit het publieke leven, kan men gerust als de geestelijke „nazaten“ van dezen wijsgeer beschouwen.

Maar de religieuze aangelegde denkers exploiteerden dezelfde wijsgeerige „veroveringen“ tot het scheppen van een systeem, dat dienen moet de ingeboren godsdienstige behoefte te bevredigen.

Deze wijsgeerige religie is dan wel, tot diep in het fondsment, van een heel andere makelij dan onze „redelijke godsdienst“, en leidt zeer zeker ook tot bestrijding en afbreking van het positieve christendom, maar in haar soort is deze filosofie van een edeler gehalte en doet ze veel sympathieker aan dan het naakte verstandsproduct der koele denkers.

Wij noemden Baruch Spinoza.

In zijn wijsgeerig stelsel worstelen de twee, schijnbaar tegenstrijdige factoren, het klare verstand en het mystiek gevoel, om den voortrang.

In dit opzicht was Spinoza een trouw discipel van zijn meester Descartes, dat ook hij uitging van de grondstelling: Alleen wat mijn verstand voor zeker houdt, is waar.

Omdat de wijskunde van alle vakken de meest onwettelijke zekerheden verschaft (wie twijfelt er aan, dat vier het kwadraat van twee is?) schoorde Spinoza zijn wijsbegeerte op een geometrische (meetkundige) leest, en trok met een ijeren onverwiltelijkheid de consequenties, waar Descartes bij ingebeelde grenzen was blijven staan.

Immers, wanneer het begrip substantie, dat Descartes toekende aan God, aan de ziel en aan het lichaam, wezenlijk en ernstig wordt opgevat, dan kan er maar één substantie, dat is zelfstandigheid, zijn. Een zelfstandigheid, die andere zelfstandigheden naast zich, of onder zich heeft, kan niet absoluut zelfstandig zijn.

Er is dus niets dan één substantie, namelijk God.

Dit zeggen wij Spinoza ook na. In de belijdenis van Athanasius wordt God ook de substantie genoemd.

Maar in plaats van nu te belijden, dat deze ééne substantie, dat eenvoudig, geestelijk, Wezen, hetwelk wij God noemen, alle dingen door Zijn scheppenden wil in het aanzijn heeft geroepen,

filosofeerde deze „wiskunstenaar“, dat alle dingen eeuwig in God bestaan en slechts modificaties, bestaanswijzen, van God zijn. De natuur is dus de zichtbare kant van God. Ze bestaat niet zelfstandig, als geschapen wereld, buiten God, maar ze is zelve God. Ja, dat heeft Spinoza letterlijk gezegd: „Deus sive natura. — God of de natuur!“

Om nu het bestaan der dingen, en de ontwikkeling der dingen in de geschiedenis, logisch denkbaar te maken, kende hij aan God attributen of wezenskenmerken toe, die in God hetzelfde zijn als de afmetingen in de ruimte. Het getal dezer eigenschappen is oneindig, maar wij kennen er slechts twee: het denken (het onzichtbaar geestelijke) en de uitgebreidheid (het tastbaar stoffelijke).

Daar het een niet geringe wijsbegeerte-gevoelendheid eischt om deze attributenleer, en de verhouding van de modificaties tot de attributen, klaar te vallen, en bij de beschrijvers van het Spinozisch systeem op dit punt geen eenstemmigheid van oordeel heerscht, zullen wij op deze kwestie, en hetrekkelijk bijkomstige, bijzonderheden niet ingaan.

Hoofdzaak is, dat Spinoza de grens tusschen God en wereld, ook tusschen geest en lichaam, mensch en dier, uitwischte, en alle verschijnselen denkt als natuurlijk geboren. Of eigenlijk ontkenst hij ook het gebeuren, omdat alles eeuwig in God bestaat. In de wijskunde gebeurt ook niets. Het is er. En gelijk uit de natuur van den cirkel volgt, dat al hare stralen gelijk zijn, en dit feit eeuwig, onveranderlijk en noodzakelijk is, zoo bestaat alles eeuwig en noodzakelijk in het wezen Gods.

Mij dunkt, verstandelijker, koeler, ijziger, kan men zich de wereld niet voorstellen.

Hier vervalt alle poëzie, hier is geen plaats voor een aanbiddelijk mysterie. De heele natuur, met haar duizendvoudige raadselen, die, juist omdat het raadselen zijn, den mensch tot de verrukking der devotie stemt, ligt daar voor den menschelijken geest als een opgelost wiskundig probleem.

De eigenschappen Gods zijn niet onbegrijpelijk, dan de eigenschappen van een cirkel en een driehoek.

In dit systeem is geen plaats voor het toeval, maar evenmin voor het wonder. Hier is geen sprake van zonde en evenmin van genade. Men zou zeggen, met het tweesnijdend zwaard van zulk een filosofie vernoodt men alle religie.

En loch....

Deze zelfde koude rekenaar, Spinoza, was een man met een religieus gemoed, als slechts zeer weinigen.

Al brak hij uit overtuiging met den godsdienst der vaderen, geduldig dragend den hantvoek der synagoge, in zijn hart was hij een echte Jood, een zoon van het oude volk, dat de gloeiende psalmen gedicht heeft, en in de „stemming“ van zijn ziel is hij altijd Jood gebleven.

Diep innerlijk dreef hem het mystiek verlangen naar God, en werkte in hem de onuitroefbare dorst naar het eeuwige.... naar den Eeuwige!

Heel het wonderbaarlijke mechanisme van zijn stelsel heeft hij niet slechts uitgedacht met zijn verstand, maar ook gedicht met zijn gemoedelijke ziel.

Zijn filosofie was zijn psalm, omdat zijn verstand het instrument was van zijn hart.

Dit kan.... in het pantheïsme!

Met de grondspreek: God of natuur, — kan de wijsgeer twee kanten uit. Is hij onreligieus, dan laat

hij God opgaan in de natuur. Is zijn geestesgesteldheid godsdienstig, dan verdwijnt voor hem de natuur in God.

Spinoza's aanleg dreef hem, niet naar de ver-naturlijking van God, maar naar de vergoddelijking der natuur.

Het hoogtepunt en tegelijk de samenvatting, van zijn ethiek is de amor Dei intellectualis, d.i. de verstandelijke liefde tot God, en wie zijn leven bestudeert moet erkennen, dat hij die liefde beleefd heeft, dat hij is een bewonderingswaardig en onvergelijkelijk voorbeeld van den filosoof, in wien het eigen systeem vleesch en bloed geworden is.

Lettende alleen op den geometrischen vorm en den negatieven inhoud van zijn systeem echter, heeft men het volle recht met Powell Spinoza's filosofie ongodsdienstig te noemen, of, met Jacobi, te zeggen: Spinoza was atheïst, — maar, doódringend tot den geestelijken wortel, waartuit zijn wijsbegeerte opgegroeid is, is er ook reden om in te stemmen met het oordeel van Feuerbach, die Spinoza een theoloog noemt, omdat hij de heele natuur beziet vanuit God, in het licht der eeuwigheid.

In sommige punten is de gelijkenis van zijn wereldbeschouwing en ethiek (speciaal waar het geldt de berusting in het onveranderlijk lot) met de calvinistische wereldbeschouwing zóó treffend, dat een niet zoo onbelangrijke groep van mystieke Calvinisten zich door Spinoza op het dwaalspoor heeft laten leiden, en de geest van Spinoza in paar orthodox-gereformeerde kringen nóg nawerkt!

En wat Spinoza's invloed buiten de kerkelijke kringen betreft, zoo herinner ik aan het bekende woord van Allard Pierson: „Iedere geest van het tekenis moet althans ééns in zijn leven een bij zonder onderhoud gehad hebben met Spinoza“.

„De filosofie van Spinoza“, zegt Professor Ravinkel in zijn Dogmatiek, „is door Schelling en Hegel verheven tot het stelsel der negentiende eeuw.“

B. W.

A) In de „Stemmen des Tijds“ heb ik over dit onderwerp een tweetal artikelen geschreven, onder den titel „Calvinisme en Spinozisme“.

LITERATUUR EN KUNST.

Het Grieksche heldendicht.

V (Slot.)

Als men zich indenkt, welk een betooverend-schoone natuur de Grieken dagelijks omgaf, — hoe vertrouwd dit volk leefde met de vrije natuur, dan bevreemdt het ons in hooge mate, dat wij zoo weinig sporen van die belangstelling, die wij koesterten voor natuurfereelen, bij hun dichters ontdekken.

De Griek is wel nauwkeurig genoeg in de beschrijving daarvan, maar hij beschrijft op dezelfde nauwkeurige wijze een schild, een wapenrusting of een stuk huisraad. De natuur schijnt meer zijn verstand en zijn weetgierigheid dan zijn gevoel te interesseren; hij is er niet aan gehecht met zulk een innigheid als wij.

Doordat hij de verschillende natuurverschijnselen personifieert en vergoddelijkt en zich voorstelt als handelingen van vrije wezens, heft hij de rustige noodzakelijkheid op, waardoor de natuur voor ons juist zoo aantrekkelijk is.

Vanwaar die verschillende geest? Hoe komt het, dat wij, die in alles, wat natuur is, door de oude Grieken zoover overtroffen worden, juist hierin de

Hij deed dit in zijn Bode om een dubbel „Corrigendum“.

Het eerste corrigendum betreft het woord „Heer“, waarmede in den Platenbijbel, die door Dr Bronsveld uitgegeven werd, het door onze Staten-overzetting oorspronkelijk gebezigde „Heere“ ook daar werd vervangen, waar niet van een mensch, maar van God gesproken wordt. Daartegenover betoogt Dr Kuyper, dat de plechtige vorm van „Heere“ als naamsuitdrukking voor het hoogste Wezen dient gestempeld, en de kortere naam van „Heer“ behoort gebezigd te worden, hetzij in praeg-manten zin, hetzij als er sprake is van een mensch.

Dit betoog wordt besloten met een brief van den uitstekenden taalgeleerde Prof. Matthijs de Vries, wiens oordeel ten deze geheel met het gevoelen van Dr Kuyper samenstemt.

Zie verder: De Heraut, nr 115. Ook: Stemmen en Beschouwingen 1839, 1e deel, blz 537 noot.

Het andere corrigendum geldt de uittaling van Dr Bronsveld in zijn reeds genoemde Decembertro-niek. Hij had daar vooreerst twijfel geopperd: of wel een vereeniging van personen, als aan het hoofd staan van de op te richten Vrije Universiteit, het recht heeft om een universiteit te stichten, profes-soren te benoemen enz.; vervolgens beweerd, dat aan de curatoren der bedoelde universiteit, hoe vele uitmuntende eigenschappen zij ook bezitten, de taak van professoren te benoemen, door een onbevoegde macht was opgedragen; en eindelijk verklaard, dat het hem zeer aangenaam zou zijn, indien de vraag: wie mag eigenlijk een universiteit stichten? eens grondig werd besproken.

Tot deze grondige bespreking nu gordde Dr Kuy-per zich aan. En op grond der bepalingen van het

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

LXXV.

64. De Synode der Nederlandsche Hervormde Kerk uit haar eigen vermaantbrief geoordeeld. Amsterdam, H. J. Winter, 1879.

In het jaar 1878 had de Synode artikel 38 van het Reglement op het Godsdienstonderwijs in dien zin gewijzigd, dat voortaan verschil van geloofs-overtuiging en godsdienstige begrippen geen grond tot afwijzing bij de z.g. „aanneming“ mocht opleve-ren. Ieder ouderling werd nu gedwongen er per-sonelijk aan mede te werken, dat ook de meest besliste ongelooften in de kerk toegelaten werd.

Tegen de invoering van dit artikel kwamen alle belijders des Heeren als één man in verzet. De kerkeraad van Leiden gaf het sein, en zijn voorbeeld werd door velen gevolgd. Ook verscheen in April 1879 een voorstel tot organisatie van ver-zettegen synodalen gewetensdwang.

Dit maakte de Synode wakker, en zij zond nu een lieven vermaantbrief rond om de orthodoxen zoet te houden.

Dr Kuyper echter waakte ertegen, dat dit zoet gefluit van den vogelaar niemand verschalkte, en leverde in De Heraut van 14 en 21 September 1879 een ontmaskering van den vogelaar.

Het Bestuur der Ned. Vereeniging van Vrien-den der Waarheid, dat reeds eerder een artikel van Dr Kuyper over de autonomie der gemeen-ten, geplaatst in het Zondagsnummer van De Standaard van 20 September '74, na verkre-

gen toestemming van den schrijver, had laten her-drukken en verspreiden, zond nu ook deze Heraut-artikelen in brochurevorm aan de afdeelingen en aan de kerkeraaden toe. Het tintelt van heilige ironie tegen de schijnvrome phrasologie der Synode. Zie over de kwestie van art. 38 mijn: De Strijd voor Kerkherstel.

65. Bode om een dubbel „Corrigendum“ aan Dr A. W. Bronsveld. Amsterdam, J. H. Kruij, 1880.

De verhouding tusschen Dr Kuyper en Dr Brons-veld was, tot voor kort, ook bij verschillend in-zicht, nog steeds vriendschappelijk gebleven. In April 1879 zond Dr Kuyper aan Dr Bronsveld nog zijn „Ons Program“ ten geschenke, waarvoor Dr Bronsveld hem in de Stemmen voor Waarheid en Vrede openlijk dank bracht. Maar het optreden van de Gereformeerde Commissie van Advies naast de Irenische, wier secretaris Dr Brons-veld was, deed laatstgenoemde in toorn ontsteken (De Heraut, nr 108).

Daarbij kwam, dat Dr Bronsveld „door een licht verklaarbare jalouzie gedreven“ (aldus De Sprok-kelaar, zie De Heraut nr 116) als voorstan-der van het aanstellen van privaatscholaren, zich geprikkeld voelde tot verzet tegen de voorstanders eener Vrije Universiteit.

Totdat eindelijk in de Kroniek van het Decem-bernummer van de Stemmen voor Waarheid en Vrede, 1879, Dr Bronsveld zulk een aanval op die universiteit en haar vereeniging richtte, dat Dr Kuyper wel het laatste overblijfsel van weten-schappelijken ernst en persoonlijk pergevoel zou moeten hebben uitgeschud, indien hij het tegenover zooveel hoon en verguizing, voor zijn directeuren en curatoren niet had opgenomen.

natuur was
heid aan h
geer juist
verschijns
omdat zij
is, slechts
kunnen ter
maar de c
verhouding
wereld der
we in de n
Daarom is
tuur gebed
moedig ge
kinderjaar
Een af
Homërisch
van de ve
geheel op
aandruk leg
welkheid;
als met ei
verleide zi
mijdt de
vingen van
wordt in
schild van
voor onze.

Wat er
personen v
aangeduid,
gespoord
werken!
Hoe zou
toen hij,
zijn vaderl
En „wat
Odysseus
slapen“!

Ook lab
als bedela
merus nu
het hart v

De dicht
toch hebbe
dat hij me
spreken zi
Toch k
dichter ui
gische doe
zijn lijk o
nu het he
Zeus het
delen“.

Een hij
vormen de
men door
zijn. Hij ge
ders een
bepaalde
bepaalde
Hij lokt ei
een oog
alleen om
de impress
datgene, v
hoorders
die ding
middelijke
dat voor c
rische ver
als wij he

stellige
krachten
retisch
wijzing na
studie leer
versiteit s
gloed der
ieder, die

Op blz.
belangrijke
rie. Reoc
het gaan
gende, g
Dr van T
komen de
meer dan
Haag geb
ze de uni
schreef D

Tot
van P
kring
elke g
univers
De
om v
Prinst
van h
kort s
deling
trekke
Dit
er bl
was
maal
ze in
hadt

geestesgesteld
hem de in

naar de ver-
godelijking

envaating, van
tualis, di. de
zijn leven be-
lieft de beje-
rdig en onver-
in wien het
arden is.

chen vorm en
n echter, heeft
zoa's filosofie
acobi, te zeg-
doordringend
zijn wijsbe-
len om in te
bach, die Spi-
heele natuur
seuwigheid.

nis van zijn
aai waar het
rijk lot met
zoo treffend,
van mystieke
et dwaalspoor
n Spinoza in
de kerkelijke
het bekende
geest van de
leven een bij-
Spinoza".
Professor Ba-
Schelling en
r negentiende

B. W.

de onderwerp
titel, Calvismus

betoverend-
omgaf, — hoe
e natuur, dan
wij zoo weinig
wij koesteren
s ontdekken
eg in de be-
ft op dezelfde
openrusting of
int meer zijn
zijn gevoel te
echt met zulk

urverschijnsel-
zich voorstell-
hij de rustige
tuur voor ons

doe komt het,
door de oude
uist hierin de

en dubbel

t het woord
bel, die door
oor onze Sta-
„Heere“ oke
en mensch.
Daartegenover
ge vorm van
het hoogste
re naam van
etijz in prae-
een mensch.
brief van den
hij de Vries,
gevoelen van

Ook: Stam-
le deel, blz.

uitlating van
Decembekro-
ppord; of wel
aan het hoofd
iversiteit, het
chten, profes-
beweerd, dat
iteit, hoe vele
atten, de taak
n onbevoegde
verklaard, dat
ien de vraag:
lichten? eens

rdde Dr Kuy-
ngen van het

natuur warmer huldigen, en met een zekere innig-
heid aan haar gehecht zijn? Ik geloof, dat Schiller
meer juist gezien heeft, toen hij dit merkwaardig
verschijnsel hiernit verklaarde, dat wij de natuur,
omdat zij bij ons uit de menschenwereld verdwenen
is, slechts daarbuiten in de onbezielde wereld weer
kunnen terugvinden. Niet onze grootere natuurliefe,
maar de onnatuurlijkheid van onze toestanden en
verhoudingen drijft ons er toe in de „onbezielde“
wereld der natuur een bevreemding te zoeken, die
we in de menschenwereld niet meer kunnen vinden.
Daarom is het gevoel, waarmee wij aan de na-
tuur gehecht zijn, zoo nauw verwant aan het wee-
moedig gevoel, dat altijd de herinnering aan onze
kindertagen begeleidt.

Een andere karakteristieke schoonheid van het
Homerische epos is de rustige objectiviteit
van de vertelling, die de persoon van den dichter
geheel op den achtergrond doet treden, en allen
nadruk legt op de zaak zelf, — de klare aanschou-
welijkheid van de schildering, waardoor wij alles
als met eigen oogen zien en denken, dat wij het
vertelde zelf mee beleven. Met zeer veel tact ver-
mijdt de dichter zooveel mogelijk lange beschrij-
vingen van bepaalde voorwerpen; de beschrijving
wordt in handeling omgezet, zooals wij bijv. het
schild van Achilles en den boog van Pandaros
voor onze oogen zien ontstaan.

Wat er omgaat in het hart van de verschillende
personen wordt meestal naar met een enkel woord
aangeduid, zoodat de lezer zelf telkens a. h. w. aan-
gespoord wordt, het voor zichzelf verder uit te
werken!

Hoe zou het Odysseus wel te moede geweest zijn,
toen hij, eindelijk zeker van den terugkeer naar
zijn vaderland, wegvoer van het land der Phaeaciërs!
En wat zegt de dichter? „Zwijgend besteed
Odysseus het schip, en legde zich neer om te
slapen“!

Ook later, als de held in de hut van Eumaios
als bedelaar zit tegenover zijn zoon, verradt Ho-
merus met geen enkel woord, wat er omgaat in
het hart van den vader!

De dichter gaat geheel schuil achter zijn werk, en
toch hebben wij bij het lezen zeer sterk het gevoel,
dat hij met zijn geheele hart er bij is! Daardoor
spreken zijn personen ons zoo direct toe!

Toch komt het een enkele maal voor, dat de
dichter uiting geeft aan zijn eigen gevoel. De tra-
gische dood van Hektor en de mishandeling van
zijn lijk ontlokt hem den uitroep: „In het stof lag
nu het hoofd, vroeger zoo schoon, maar nu gaf
Zeus het aan zijn vijanden over, om het te mishan-
delen“.

Een bijzonder sieraad van het Homerische epos
vormen de z.g. „vergelijkingen“, die als bonte bloe-
men door den dichter over zijn werk uitgestrooid
zijn. Hij gebruikt ze telkens, wanneer hij zijn hoor-
ders een levendigen indruk wil geven van een
bepaalde gebeurtenis, en de stemming van een
bepaalde situatie nog een oogenblik wil vasthouden.
Hij lokt eigenlijk met zoo'n vergelijking den hoorder
een oogenblik op een zijpad, maar hij doet het
alleen om relief te geven aan zijn schildering en
de impressie te verdiepen. Om dat te bereiken, moet
datgene, waarmee hij het verhaalde vergelijkt, zijn
hoorders vertrouwd zijn. Het komt daarbij aan op
die dingen, waarmee dichter en hoorders in on-
middelijke betrekking staan, en het is jammer,
dat voor ons het onmiddellijk effect van de Home-
rische vergelijkingen meestal verloren gaat. Eerst
als wij het Grieksche landschap en het Grieksche

steellige recht en in Staat en in Kerk alsook
krachtens de beginselen van het zoogenaamde the-
oretische recht in die beide, en bovendien met ver-
wijzing naar hetgeen de vergelijkende rechts-
studie leert, wordt hier de vraag: Wie mag een uni-
versiteit stichten, duidelijk, overtuigend en in den
gloed der ingenomenheid met zijn onderwerp, voor
ieder, die het weten wil, door Dr Kuyper beantwoord.

Op blz. 14 van deze brochure komt nog een
belangrijke noot voor inzake een visiten-histo-
rie. Reeds in het Publiek Epistel, dat hij vooraf
liet gaan aan de Revisie der Revisie-ten-
gende, gewaagde de schrijver van een bezoek door
Dr van Toorenbergen in de dagen van het op-
komen der aanvullings- en universiteitsplannen, aan
meer dan één der vermogende christenen in den
Haag gebracht, van wie te verwachten was, dat
ze de universiteitsplannen zouden steunen. Daarvan
schreef Dr Kuyper:

Tot zelfs bij wijlen mevrouw de douairière Groen
van Prinsterer ging zij bezoeken brengen, om den
kring mijner meervermogene vrienden toch vooral
elke gave en elken geldelijken steun aan de vrije
universiteit te ontraden.

De bezoeken hebben doel getroffen; want toen,
om van anderen te zwijgen, mevrouw Groen van
Prinsterer, die eerst gesproken had van een „iets
van haar kapitaal voor ons te zullen losmaken“,
kort daarop liggen ging, heeft ze, aan haar mon-
delinge beschikkingen toekomende, slechts een be-
trekkelijk kleine som ons vermaakt.

Dit laatste vermeld ik met stillen dank. Immers,
er blijkt dan toch uit, dat het u niet gelukt
was de edele vrouw te overtuigen, dat haar ge-
maal eigenlijk aan uw kant stond. Dan toch had
ze niets mogen geven. Maar het enthousiasme
had ge gebluscht; de kracht tot offervaardigheid

leven in Homerus' dagen bij ervaring hadden leeren
kennen, zouden wij zuiver en volkomen de plastic
van deze „vergelijkingen“ kunnen genieten.

De Homerische „vergelijkingen“ zijn gegrepen uit
het volle menschenleven. Het is ontroerend, hoe
de dichter van de „Ilias“ ook de intiemste voor-
vallen van het dagelijksch leven gadegelegen heeft:
hoe het kleine meisje zich vastgrijpt aan de rokken
van haar moeder, en met tranen in de oogen naar
moeder opkijkt, om meegenomen te worden, —
of hoe een kind aan het strand van de zee huisjes
van zand bouwt en dan weer laat instorten. De
dichter omspant met zijn vergelijkingen de geheele
natuur (de zee, de bergen, het bosch, de velden)
en het volle leven.

De stijl en het gebruik van deze vergelijkingen
verraden den echten dichter. Homerus' voortref-
felijke leerlingen zijn in dit opzicht misschien
wel Milton en Goethe.

Zulk een „vergelijking“ is op zichzelf weer een
klein gedicht en vormt een afgerond geheel. Zij
voert den hoorder in een geheel andere sfeer, om
hem dan weer verfrischd te doen terugkeeren naar
het groote verhaal.

Met de handeling, die de „vergelijking“ illustree-
ren moet, houdt ze meestal slechts in één punt
verband. Hierin ligt bijv. het verschil tusschen Ho-
merus en Shakespeare, die de vergelijking ook met
voorliefde gebruikt, maar dan een volledige paral-
lel bedoelt te geven.

Het punt van vergelijking komt meestal aan het
slot te voorschijn. De dichter schildert bijv. den
aanval van de Trojanen op de muren van de
Grieken. De aanstormende Trojanen werpen met
steen en naar de verdedigers. Nu begint de verge-
lijking! „Zooals de sneeuwvlokken dicht vallen
op een winterschen dag, wanneer Zeus begint te
sneeuwen — nadat hij de winden tot rust gebracht
heeft, laat hij rustig-door de vloeken vallen, totdat
hij de toppen der hooge bergen bedekt heeft en
de steile voorgebieden en de met lotos-begroei-
de vlakten en de vruchtbare akkers der menschen. Ook
op de grijze zee is de sneeuw uitgestrooid en op
de havens en de kusten, maar de golven slaan er
tegen aan en houden de sneeuw er van af. Al het
andere echter is van boven af bedekt, als de sneeuw
van Zeus zwaar er op drukt. Zóó dicht vlogen
naar beide kanten de steenen“.

Nog één voorbeeld. Als Hektor een onstuimigen
aanval doet op de Grieken, lezen we in het 15e
boek van de „Ilias“: „Hij echter, zooals een leeuw
met verderfelijke gedachten vervuld, de runderen
aanvalt, die in de lage weide bij duizenden grazen;
bij hen is een herder, die nog niet goed geoefend
is, bij den aanval op een rund te strijden met
het roofdier. Hij gaat voortdurend aan de spits
of aan het einde van de kudde, maar de leeuw
springt midden onder hen, en verscheurt een rund,
en de anderen stuiven uiteen van angst: zóó wer-
den toen de Achaërs geweldig op de vlucht ge-
jaagd, door Hektor benauid en door vader Zeus,
allen tezamen“.

Slechts een enkele opmerking heb ik kunnen
maken over de schoonheid van deze gedichten.
Homerus' werk is een onuitputtelijke goudmijn van
waarachtige schoonheid. Het is onmogelijk in zulk
een kort bestek alles uit te stellen.

Geen dichter heeft dan ook zulk een ontzagge-
lijken invloed op zijn eigen volk en op de wereld-
literatuur uitgeoefend als Homerus. Door rondtrek-
kende rhapsoden werd zijn werk bekend gemaakt

gebroken; het doel van uw reis was gelukt.

En toen de nu overleden Donatrice onzer stichting
mij dit zelve had medegedeeld, zonder dat haar
vermoedheid van geest mij weerlegging van uw
grieven gedoogde, toen, zeer waarde Broeder, heb
ik me toch afgevraagd, of ge nu niet te ver gingt?
of dat nog fair play was? of op die wijs
de plannen der Gereformeerden tegen te werken,
nog bestaanbaar was met vriendschappelijke verhou-
ding.... Althans hier kom ik voor uit, dat ge
door die daad mij de tong los hebt gemaakt en
mij hebt doen gevoelen, dat ik u niet langer
sparen mocht.

Dr van Toorenbergen heeft daarna in het Wa-
genigische Weekblad verklaard, dat hij zich
bij Mevrouw douairière Groen van Prinsterer niet
vervoegd had, met het doel om op haar intentie
ten opzichte van de Vrije Universiteit invloed uit
te oefenen, maar een bezoek tot afscheid brengende,
zijn advies in deze kwestie slechts gaf, toen het
hem gevraagd werd. Alsmede, dat hij twee andere
vrienden van de Vrije Universiteit, bij dezelfde ge-
legenheid niet bezocht had, met het doel om
hun sympathie aan de Vereeniging voor Hooger
Onderwijs op Gereformeerden Grondslag te ont-
trekken, maar alleen, om door hen invloed op één
der stichters der Vrije Universiteit uit te oefenen,
om hem af te doen zien van zijn plan.

Na van deze verklaring kennis te hebben gegeven,
schrijft Dr Kuyper nu in zijn Bede:

Wat zal ik tot deze dingen zeggen? Dr Van To-
orenbergens eere is mij lief en ik zal de laatste
zijn, om zijn goeden naam te doen pericliteren.
Ik wil dus wel aannemen, dat we hier met een
dooreenstrengeling van bedoelingen te doen hadden,
gelijk men die in 's menschen zoo arglistig hart

in alle Grieksche landen. Het werd een echt natio-
naal epos.

Naast godsdienst en taal was dit het eerste ge-
meenschappelijke bezit, waarin alle Grieken zich
verheugen konden: Aeoliërs, Doriërs en Joniërs,
allen konden zich hier hun helden kiezen.

Homerus was de Bijbel der Grieken. De voor-
dracht van zijn gedichten werd al spoedig opge-
nomen in het programma der staatsfeesten en vast
geregeld.

Uit Homerus werd de jeugd in de school onder-
wezen. „Aan dezen dichter heeft Griekenland zijn
beschaving te danken“, zegt Plato kort en krachtig.

Het zou te ver voeren, zijn invloed op de geheele
literatuur aan te wijzen. Bij de Romeinen staat de
geheele epische dichtkunst zoowel bij Ennius als
bij Vergilius in het teken van Homerus.

In het Westen bleef in den tijd der Middeleeuwen
alleen de naam van Homerus nog beroemd, want
men kende nauwelijks zijn werken. Eerst de Re-
naissance opende weer den toegang tot zijn ge-
dichten, en hiermee ving zijn zegelocht aan door
de volkeren van Europa, een zegelocht, die in de
18e eeuw zijn hoogtepunt bereikte. Terwijl voor de
Romaansche volken Vergilius nog gold als de epi-
sche dichter bij uitnemendheid, begon voor Home-
rus de victorie in Engeland met de Homerus-ver-
taling van Pope (1715).

Lessing en Herder, Schiller en Goethe ontsloten
Homerus' werken voor het Duitsche volk, terwijl
door de bekende vertaling van J. H. Vosz (zeer
aan te bevelen voor hen, die Homerus niet in het
Grieksch kunnen lezen) Homerus' gedichten een po-
pulariteit verkregen, die anders slechts de werken
van nationale dichters ten deel valt.)

Tempora mutantur, et nos mutamur in illis! De
levensbeschouwingen en de idealen der menschheid
hebben zich gewijzigd in den loop der tijden, maar
de waarachtige schoonheid zal de eeuwen trotseer-
ren! Homerus' werken zijn een bezit voor altijd
en „a joy for ever“!

Und die Sonne Homers, siehe! sie lachelt auch
uns!

W. E. ENGELKES.

*) Het is de verdienste van Vosmaer, de beide groote
Grieksche heldendichten in goede vertalingen en in het oor-
spronkelijke metrum (den hexameter) voor ons volk te hebben
toegankelijk gemaakt.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Christelijke Nationale Conferentie te Shanghai.

III.

Hoe moet het hart van den Christen-Chinees van
blijdschap hebben geklopt, toen hij de Chr. Natio-
nale Conferentie te Shanghai (van 2—11 Mei 1922)
hoorde beraadslagen over de Chineesche kerk.
Zeker, de Christen-Chinees is eerst Christen en
daarna Chinees.

Maar deze twee mogen toch niet los naast elkan-
der worden gezet; zij zijn zelfs zoo nauw aan
elkander verbonden, dat zij tot een eenheid zijn
samengegroeid; een Chinees, die Christen wordt,
is niet een Christen en ook een Chinees, maar
hij is een Christen-Chinees.

Het is dan ook niet in hem te misprijzen, intege-
deel, zoo hij streeft naar het hoogste ideaal, niet
slechts van de bekeering van vele Chineezers tot
den Christus Gods, maar van de stichting van een
Chr. Chineesche kerk.

meer waarneemt, en wil het mij pogen voor te
stellen, dat Dr Van Toorenbergen in zijn be-
wustzijn metterdaad „het nog eens bezoeken van
een oude vriendin“ op den voorgrond drong. Maar
zooveel blijft dan toch, dat volgens Dr Tooren-
bergens eigen bekentenis: 1o. hij, de ziel van
het aanvullingsplan, toevallig, in de dagen toen
het om plan en plan op zijn heetst ging, juist
die aanzienlijke en rijke Christenen bezocht heeft,
van wie steun voor het door hem bestreden plan
was te vreezen; 2o. dat hij zijn bezoek gebracht
heeft niet alleen aan „een oude vriendin“ die
krank was, maar ook aan andere vrienden die
volmaakt gezond waren; 3o. dat hij én bij hen én
bij haar lang en breed over het door hem bestreden
plan gesproken heeft; en 4o. dat hij in die ge-
sprekken én haar én hun poogde duidelijk te
maken, dat zo eigenlijk met hem moesten mee-
doen, en niet met de mannen der vrije universiteit.

Ligt er nu tusschen dit beledene en het door
mij beweende nog eenig meetbaar verschil, dan ver-
effen ik dit volgaarne ten bate van den man die
ons toegenwerkte. Er zij alleen bijgevoegd dat de
Haagsche vrienden den door mij geschetsten indruk
hadden ontvangen én dat o.a. Mevrouw Groen van
Prinsterer hierdoor zóó bewerk was, dat ik uit
eerbied voor haar toenemende zwakte, van elke
poging tot uitwisseling van dien fatalen indruk
heb afgezien. Toen ik werd binnengelaten, verliet
haar.... de Heer Elout van Soeterwoude Een
bijzonderheid, die ik volledigheidshalve vermeld.

Dit antwoord nam Dr Kuyper, nog eer de bro-
chure verschenen was, reeds in De Heraut, nr
112, op, met verzoek aan het Wag. Weekblad,
om er melding van te maken.